

lavabis manus tuas in sanguine peccatoris, et curabis cito absolvere te a laqueo perditionis, me a timore horribili. Ego enim haud secus fero, fateor, aversionem tuam, quam eviscerationem meam: quoniam charissimus factus es mihi, et paterno te amplector affectu. Ea propter ad omnem recordationem tui, animam meam transverberat gladius iste timoris, tanto acerbius, quanto te minus timentem considero. Scio nempe, ubi de talibus legerim: *Cum dixerint, pax et securitas, tunc subitaneus eis superveniet interitus, tanquam in utero habenti, et non effugient* (1 Thess. v, 3). Multa autem presentio immingere tibi pavenda tardanti respiscere, tanquam multa expertus, quæ o si cognovisses et tu! Crede ergo experto, crede amanti: cui ex altero non falli, ex altero non fallere inesse cognoscis.

EPISTOLA CIX.

AD ILLUSTREM JUVENEM GAUFRIDUM DE PERRONA (309), ET SOCIOS EJUS.

Nobiles juvenes ob religiosæ vitæ propositum prædicat et ad perseverantiam hortatur.

Dilectis filiis GAUFRIDO et sociis ejus, BERNARDUS abbas dictus Claræ-Vallis, spiritum consilii et fortitudinis.

1. Sermo qui insonuit, ædificat multos, imo universam lætificat civitatem Dei, ita ut lætentur cœli, et exsulet terra, et omnis lingua glorificet Deum de vestra conversione. Terra mota est, quia cœli distillaverunt a facie Dei Sinai, pluentes istis diebus solito abundantius pluviam voluntariam, quam segregavit Deus hæreditati suæ. Non apparebit ultra vacua in vobis crux Christi, quemadmodum in multis filiis diffidentiae, qui tardantes converti ad Dominum de die in diem, improvisa morte subtrahi, in puncto descendunt ad inferos. Omnino refluoruit et nunc quasi de novo lignum in quo pependit Dominus gloriæ, qui mortuus est, non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Ipse, ipse colligit vos, qui diligit vos tanquam viscera sua, tanquam fructum pretiosissimum crucis suæ,

(309) In vetustiori editione, de Perrona, quæ urbs est munitissima ad Somenam. Inde ergo nomen traxit Gaufridus et originem. Ex iis erat, quos S. Bernardus in Belgio ad religionem convertisse memoratur in libro quarto de ipsius Vita, cap. 3. Socius conversionis fuit Gaufridus alter, postea Prior Claræ-Vallensis. De his intelligendus est Hermannus monachus Tornacensis, in Spicilegii tomo 42, pag. 479, ubi de S. Bernardo, quem « tam ex ecclesia Sanctæ-Mariæ Tornacensis, quam ex ipsa diocesi, clerici videlicet multi famosi domnum Bernardum abbatem Claræ-Vallensem conversionis gratia secuti sunt. » Hoc factum refert Hermannus pag. 476, post annum vigesimum quartum pontificatus Simonis Noviomensis, qui sedere cœpit anno 1122. Non ergo hæc epistola, ut Manriquez censet, ad annum 1131 referri potest. Gaufridum Perronensem laudat Petrus de Roya Novitius Claræ-Vallensis supra, in epistola 479, n. 9. — Huc usque Mabillonius, cui in eo non consentit Horstius, quod hunc eundem Gaufridum velit fuisse Priorem Claræ-Vallis, de quo sic habet: Hunc sanctus Bernardus cum aliis viginti novem novilibus ac litteratis juvenibus in Flandria

tanquam dignissimam recompensationem effusi sanguinis sui. Si ergo gaudent angeli super uno peccatore pœnitentiam agente (*Luc. xv, 10*), quid in tam multis, et illis peccatoribus, qui quanto illustriores videbantur in sæculo, scientia, genere, juventute, tanto pluribus erant perditionis exemplum? Legeram, *Non multos nobiles, non multos sapientes, non multos potentes elegit Deus* (1 Cor. i, 26, 27); at nunc præter regulam mira Dei potentia talium convertitur multitudo. Vilescit gloria præsens, juventutis flos conculcatur, non reputatur generositas; sapientia mundi stultitia judicatur; non acquiescitur carni et sanguini; parentum et charorum renuntiatur affectibus; favores, et honores, et dignitates reputantur ut stercora, ut Christus lucrifiat. Laudarem vos, si vobis hæc accidisse ex vobis cognoscerem: cæterum digitus Dei est iste, mutatio plane dexteræ Excelsi. Datum optimum est, et donum perfectum **118** nec dubium quin descendens a Patre luminum. Ideo in ipsum omne præconium jure referimus, qui facit mirabilia solus, qui fecit ne in vobis otiosa jam esset ea, quæ apud se est, copiosa redemptio.

2. Quid igitur opus est facto, dilectissimi, nisi ut satagatur quomodo laudabile propositum dignum consequatur effectum? Studete proinde perseverantiae, quæ sola virtutum coronatur. Non inveniatur apud vos, Est et Non, ut sitis filii Patris vestri qui est in cœlis, apud quem nimirum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Vos quoque, fratres, in eandem imaginem transformamini a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu, curantes omni vigilantia et ipsi non inveniiri leves, instabiles, fluctuantes. Scriptum est enim: *Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis* (Jacobi i, 8); et rursus: *Væ ingrediendi terram duabus viis!* (*Eccli. ii, 14.*) Et ego, charissimi, quantum congratulor vobis, tantum gratulor et mihi, qui ut accepi, dignus habitus sum minister eligi consilii hujus. Et consilium do, et auxilium spondeo. Si videor necessarius aut certe si dignus judicor, non recuso labo-

ad religionem convertit; nutantem vero aut procrastinantem hisce litteris excitavit. Is postea factus Prior in Clara-Valle, quintus in ordine; demum electus in episcopum Tornacensem (alii legunt Nannetensem), consentire noluit. Quod ita Petrus Blesensis narrat: « Legimus, quod Gaufridus Perronensis, Claræ-Vallis Prior, electus in episcopum Tornacensem, electioni nullatenus acquievit. Qui postea defunctus et apparens cuidam fratri, inquieti qualiter ei esset, respondit: Revelavit mihi Trinitas sancta, quod si suscepissem episcopatum, fuisset de numero reproborum. Ubi ei ejus exemplo percellit animos aliorum quorundam præsulum, ita dicens: Quid ergo facient infelices, qui temporalium sollicitudinum fluctibus se sponte et gratanter immergunt? qui splendide epulando, dormiendo, bibendo, sedendo ad telonium, fiscalem calculum dispensando, quaerendo quæ sua sunt, aut potius quæ sunt Cæsaris, et non Dei, vitam suam in vanitatibus transigunt? » Ita Petrus Blesensis, epist. 102. Idem refert Cæsarius, lib. 2, cap. 29. Vide de eo Henriquez in Menolog. ad diem 15 februarii.

rem, non deero pro viribus. Devotus suppono humeros, etsi jam fessos (310), sarcinæ huic, si mihi cœlitus imponatur. Lætus et obviis, ut dicitur, manibus excipio cives sanctorum, et domesticos Dei. Quam libens, juxta mandatum propheticum, occurro cum panibus fugientibus a facie gladii, aquam fero sitientibus! (*Isa. xxi, 14.*) Reliqua posui in ore nostri, imo et vestri Gaufridi. Quidquid vobis vice nostra dixerit ille, nostrum non dubitetis esse consilium.

EPISTOLA CX.

AD PARENTES EJUSDEM GAUFRIDI CONSOLATORIA.

Non esse cur filium religiosum tanquam perditum lugeant, vel etiam cur delicatulo metuant.

1. Si filium vestrum Deus facit et suum, quid vos perditis, aut ipse quid perdit? Fit de divite ditior, de nobili generosior, clarior de illustri; et, quod his omnibus majus est, sanctus de peccatore. Oportet autem eum præparari regno quod sibi paratum est ab origine mundi, atque hujus rei gratia modicum tempus, quod vivere habet, manere nobiscum, donec abrasa spurcitia vitæ sæcularis, ac terreno deterso pulvere, cœlesti mansioni fiat idoneus. Si diligitis eum, gaudebitis utique quia vadit ad Patrem, et talem Patrem. Ipse quidem vadit ad Deum, sed vos non perditis eum; quin potius multos per eum acquiritis vobis filios. Quotquot sumus in Clara-Valle vel de Clara-Valle ipsum in fratrem, vos in parentes suscipimus.

2. At fortassis metuitis corpori ejus vitæ asperitatem, quod nimirum tenerum nostis esse ac delicatum. Cæterum de hujusmodi timore dicitur: *Ibi trepidaverunt timore, ubi non fuit timor* (*Psal. xiii, 5*). Confidite, consolamini: ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium, quousque de meis manibus excipiat eum Pater misericordiarum et Deus totius consolationis. Nolite ergo lugere, et nolite flere; quia Gaufridus vester festinat ad gaudium, non ad luctum. Ego ero illi pater, ego mater, ego frater et soror. Ego faciam ei prava in directa, et aspera in vias planas: ego ei omnia sic temperabo et sic dispensabo, ut et spiritus proficiat, et corpus non deficiat. Denique serviet Domino in lætitia et exultatione, et cantabit in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini.

119 EPISTOLA CXI.

EX PERSONA ELLE MONACHI AD PARENTES SUOS.

Hortatur eos ne se Deo servire volentem impedire aut retrahere conentur: indignum id fore et frustraneum.

Charis parentibus suis, INGORRANNO ET IVETÆ HE-

(310) Hinc patet Bernardum jam senectæ proximum tunc fuisse.

(311) Hæc inscriptio nunc primum restituta est ex codice Corbeiensi sæpe laudato. An epistola hæc una est ex illis quas scriptoribus componendas præscribat aliquando Vir sanctus, ex epistola nunc 389? Cæterum de his litteris ita Horstius: Hanc epistolam Bernardus nomine Eliæ Novitii sui ad parentes ejus scripsit, ut eos filium a proposito revocare conantes reprimeret. « Aciora quidem, »

LIAS monachus, sed peccator, quotidianas orationes (311).

1. Sola causa, qua non liceat obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus*. Si me vere ut boni, ut pii parentes diligitis; si veram, si fidelem erga filium pietatem habetis: quid me Patri omnium Deo placere satagentem inquietatis, et ab ejus servitio, cui servire regnare est, retrahere attentatis? Vere nunc cognosco quia inimici hominis, domestici ejus (*Michææ vii, 6*). In hoc vobis obedire non debeo, in hoc vos non agnosco parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis utique quia vado ad meum atque vestrum, imo universorum Patrem. Alioquin quid mihi et vobis? quid a vobis habeo, nisi peccatum et miseriam? Hoc solum, quod gesto, corruptibile corpus de vestro me habere fateor et agnosco. Non sufficit vobis quod me in hanc sæculi miseriam miseri miserum induxistis; quod in peccato vestro peccatores peccatorem genuistis; quod et in peccato natum, de peccato nutritis: nisi etiam invidendo mihi misericordiam quam consecutus sum ab eo qui non vult mortem peccatoris, filium insuper gehennæ faciatis?

2. O durum patrem! o sævam matrem! o parentes crudeles et impios, imo non parentes, sed peremptores: quorum dolor, salus pignoris; quorum consolatio, mors filii est! qui me malunt perire cum eis, quam regnare sine eis! qui me rursus ad naufragium, unde tandem nudus evasi; rursus ad ignem, unde vix semiustus exivi; rursus ad latrones, a quibus semivivus relictus sum, sed miserante Samaritano jam aliquantulum convalui, revocare conantur: et militem Christi prope jam rapti cœlo triumphantem (quod non in me glorior, sed in eo qui vicit mundum) ab ipso jam introitu gloriæ, tanquam canem ad vomitum, tanquam suam ad lutum, ad sæculum reducere moliantur! Mira abusio! domus ardet, ignis instat a tergo, et fugienti prohibetur egredi, evadenti suadetur regredi! et hoc ab his qui in incendio positi sunt, et obstinatissima dementia ac dementissima obstinatione fugere periculum nolunt. Proh furor! si vos contemnitis mortem vestram, cur etiam appetitis meam? Si, inquam, negligitis salutem vestram, quid juvat etiam persequi meam?

Quare vos non potius sequimini me fugientem, ut non ardeatis? An hoc est vestri cruciatus levamen, si me etiam perimatis: et hoc solum timetis, ne soli pereatis? Ardens ardentibus quod solatium præstare poterit? quæ, inquam, consolatio damnatis,

inquit Lessius, « ista videri possent nisi a tanta sapientia et sanctitate essent profecta. Quis enim electum illud Spiritus sancti organum audeat reprehendere? Noverat ille quanti hæc res sit momenti. Neque tamen mens ipsius est, ut passim tam acriter illis scribatur, nisi quis videat se in gravia salutis pericula illorum importunitate conieciendum, aut illi finem sollicitandi non faciant. » Ita ille tractatu utilissimo de Statu vitæ deligendo, quæst. 4, 36. Confer notas ad epistolam 104.

socios habere suæ damnationis? quodve remedium morientibus, alios videre morientes? Non hoc mihi persuadet dives ille qui, in tormentis desperatus de sui liberatione, rogabat nuntiarum fratribus suis ne et ipsi venirent in locum eundem tormentorum (*Luc. xvi, 28*), timens procul dubio ex suorum cruciatu augeri suum.

3. Quid ergo? ibo et consolabor lugentem matrem meam mei ad tempus visitatione, ut in æternum luceam et me et ipsam sine consolatione? Ibo, inquam, et satisfaciam patri meo irascenti pro mei ad tempus absentia, ut postmodum et ipse ab tempore de ejus presentia, ut postmodum et quisque pro se, et uterque pro alterutro inconsolabili desoletur tristitia? An potius exemplo Apostoli non acquiescens carni et sanguini (*Galat. i, 16*) **120**, vocem audiam Domini jubentis: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos* (*Matth. viii, 22*); et cantabo cum David: *Renuit consolari anima mea* (*Psal. lxxvi, 3*); et cum Jeremia, *Diem hominis non concupivi, Domine tu scis?* (*Jerem. xvii, 16*). Quid enim? funes ceciderunt mihi in præclaris, et cælestis hæreditas præclara est mihi (*Psal. xv, 6*); et terrena adulatur promissio, blanditur consolatio carnis! Gustato spiritu, necesse est desipere carnem; affectanti cælestia, terrena non sapiunt; æternis inhiant, fastidio sunt transitoria. Desinite igitur, parentes mei, desinite et vos frustra plorando affligere, et me gratis revocando inquietare: ne, si adjeceritis nuntios ultra mittere pro me, plus me elongare cogatis. Si autem dimittitis, Claram-Vallem in perpetuum non dimittam. Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Ibi pro meis atque vestris peccatis jugiter orabo; ibi precibus assiduis (quod et vos cupitis) impetrabo, si potero, ut, qui ejus amore hoc modico tempore ab invicem separamur, in alio sæculo simul felici et inseparabili societate, in ejus amore vivamus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA CXII.

AD GAUFRIDUM LEXOVIENSEM (312)

Doleat eum deserto religionis proposito redisse ad sæculum; et ad respicientiam hortatur.

1. Doleo super te, fili mi Gaufride, doleo super te. Et merito. Quis enim non doleat florem juventutis tuæ, quem lætantibus angelis Deo illibatum obtuleras in odorem suavitatis, nunc a dæmonibus conculcari, vitiorum spurcitiis, et sæculi sordibus inquinari? Quomodo qui vocatus eras a Deo, revocantem diabolum sequeris, et quem Christus trahere cœperat post se, repente pedem ab ipso introitu gloriæ retraxisti? In te experior nunc veritatem sermonis Domini, quem dixit: *Inimici hominis, domestici ejus* (*Matth. x, 36*). Amici tui et proximi tui adversum te appropinquaverunt, et steterunt. Revocaverunt te in fauces leonis, et in portis mortis iterum collocaverunt te. Collocaverunt te in obscuris, sicut

(312) Alii habent, *Luxoviensem*. Quo vocabulo etiam Ordericus uti solet ad designandos Luxovienses, in Neustria: ut nulla sit passim nominis distin-

mortuos sæculi: et jam parum est ut descendas in ventrem inferi; jam te deglutire festinat, ac rugientibus præparatis ad escam tradere devorandum.

2. Revertere, quæso, revertere, priusquam te absorbeat profundum, et urgeat super te puteus os suum; priusquam demergaris, unde ulterius non emergas; priusquam ligatis manibus et pedibus projiciaris in tenebras exteriores, ubi est fletus et stridor dentium; priusquam detrudaris in locum tenebrosus, et opertum mortis caligine. Erubescis forte redire, quia ad horam cessisti. Erubescis fugam, et non post fugam reverti in prælium, et rursus pugnare. Necdum finis pugnæ, necdum ab invicem dimicantes acies discesserunt: adhuc victoria præ manibus est. Si vis, nolumus vincere sine te, nec tuam tibi invidemus gloriæ portionem. Læti occurremus tibi, lætis te recipiemus amplexibus, dicemusque: *Epulari et gaudere oportet, quia hic filius noster mortuus fuerat, et revixit; perierat, et inventus est* (*Luc. xv, 32*).

EPISTOLA CXIII.

AD SOPHIAM VIRGINEM.

Eam prædicat ob spretam mundi gloriam: et expositis religiosarum virginum elogis, privilegiis, præmiis ac ornamentis ad perseverantiam hortatur.

BERNARDUS abbas de Clara-Valle, SOPHIÆ virgini, virginitatis servare titulum, apprehendere fructum.

1. Fallax gratia, et vana est pulchritudo: mulier timens Deum, ipsa laudabitur (*Prov. xxxi, 30*). Condelector, filia, gloriæ virtutis tuæ, qua fallacem mundi gloriam respuisse narraris. Ipsa quippe digne respuitur; sed quia multi **121** aliter sapientes in ejus æstimatione desipiunt, tu jure laudaris, quia non falleris. Flos feni est, vapor est ad modicum parens. Ipse ejus qualiscunque status, nonne plus anxietatis, quam jucunditatis habet? Dum vindicas, dum defendis, dum invides, dum suspicaris, dum semper ambis quæ non habes, et, nonnullis adeptis, acquirendi non tepescit ardor, quæ requies in gloria tua? Si qua tamen est, præterit jucunditas non reditura, et manet anxietas non relictura. Cæterum videas eam quamplurimos non apprehendere, contemnere perpaucos. Cur hoc? Profecto quia necessitas multorum est, virtus paucorum. Paucorum, inquam, paucorum, præsertim nobilium. Denique non multos nobiles, sed ignobilis mundi elegit Deus (*I Cor. i, 26-28*). Proinde benedicta tu in nobilibus, quæ, pro gloria certantibus cæteris, de contemptu gloriæ gloriosius sublimaris, et sublimius gloriaris; insignior plane atque illustrior, quod de paucis facta es, quam quod orta de magnis. Illud namque Dei munus est, hoc tuorum. Porro quod tuum est, tanto charius est, quanto rarius. Nam si in viris virtus rara est avis in terris [*JUVEN. Sat. vi*], quanto magis in femina fragili et nobili? Denique mulierem fortem

ctio inter Luxovienses in Burgundiæ comitatu, apud illius temporis scriptores.

quis inveniet? (*Prov. xxxi, 40*). Multo magis quis fortem et nobilem? Minime quidem Deus est acceptor personarum: nescio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet. An forte quia plus claret? siquidem ignobilis, cum caret gloria, non facile liquet utrum quia nolit, an quia non possit habere. Laudo factam de necessitate virtutem; sed plus illam quam elegit libertas, non indicit necessitas.

2. Certent ergo cæteræ, quæ spem non habent, pro rerum fugacium atque fallacium vili brevique gloriola: tu spei, quæ non confundit, innitere. Tu te, inquam, ei quod breve hoc ac momentaneum tribulationis tuæ supra modum in sublime operatur, ponderi gloriæ reservato. Quod si tibi exprobaverint filia Belial, illæ quæ extento collo fractis incedunt gressibus, compositæ et circumornatæ ut similitudo templi; responde: Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum: responde: Gloria mea abscondita est cum Christo in Deo; cum autem Christus apparuerit vita mea, tunc et ego apparebo cum ipso in gloria (*Coloss. iii, 4*).

Quantum et si gloriari oportet, potes tu quoque ingenuè, potes secure, tantum in Domino. Omitto sane coronam, quam tibi Dominus præparavit in æternum. Sileo repromissiones, quæ te in posterum manent: quod felix sponsa admittenda es revelata facie speculari gloriam sponsi tui; quod te sibi exhibiturus est gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi; quod te sibi exhibiturus est gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi; quod æternis excepturus amplexibus, ponet lævam sub capite tuo, et dextera illius amplexabitur te. Prætereo locum nominatum, quem virginitatis prærogativa singularem a filiis et filiabus in regno es procul dubio sortitura. Sileo et canticum illud novum, quod virgo cum virginibus singulari nihilominus dulcique modulamine canitura (313), lætaberis in ipso, et lætificabis civitatem Dei, cantans, et cursitans, et sequens Agnum quocunque ierit. Illud siquidem nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod tibi præparatum est, et cui te præparari oportet.

3. Hæc ergo prætermitto, quæ in futuro reposita sunt tibi: presentia tantum loquor, ea loquor quæ de primitiis spiritus jam tenes, sponsi xenia, arrhas sponsalicias, benedictiones dulcedinis, in quibus te prævenit, quem et subsequetur, atque quod deest completurum exspectas. Ille, ille in medium veniat summo decore spectabilis, ipsis quoque angelis admirandus ornatus: et proferant si quid simile habent filia Babylonis, quarum vere gloria in confusione. Induuntur purpura et bysso, ei subinde conscientia pannosa jacet: fulgent monilibus, moribus sordent. E contra tu foris pannosa, intus speciosa resplendes, sed divinis aspectibus, non humanis. Intus est quod delectat, quia intus est quem de-

(313) Ita manuscripti et antiquiores editiones. Alias, *cantatura*.

ctat: nisi forte tu dubitas **122** habitare Christum per fidem in corde tuo. Denique *omnis gloria ejus filia regis ab intus* (*Psal. xlii, 14*). Jucundare, filia Sion, et exsulta satis, filia Jerusalem, quia concupivit Rex speciem tuam: si tamen confessionem et decorem induis, amicta lumine sicut vestimento. Nempe confessio et pulchritudo in conspectu ejus. Cujus? Speciosi forma præ filiis hominum; ipsius in quem desiderant angeli prospicere.

4. Audis cui places: ama unde places, ama confessionem, ob quam amaris: ama confessionem, si affectas decorem. Confessione jungitur decor, jungitur pulchritudo. Habes utrumque: *Confessionem et decorem induisti* (*Psal. ciii, 1*); et: *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus* (*Psal. xcvi, 6*). Revera ubi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt, in confessione lavantur: si bona opera, confessione commendantur. Cum mala tua confiteris, sacrificium est Deo spiritus contribulatus: cum Dei beneficia, immolas Deo sacrificium laudis. Bonum animæ ornamentum confessio, quæ et peccatorem purgat, et justum reddit purgatorem. Absque confessione justus judicatur ingratus, et peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe, tanquam qui non sit, perit confessio (*Eccli. xvii, 26*). Confessio igitur, peccatoris est vita, justi gloria: et necessaria est peccatori, et justum nihilominus decet. Denique rectos decet laudatio (*Psal. xxxii, 1*). Serica, et purpura, et tincturarum fucus decorem habent, sed non præbent. Quidquid tale applices corpori, exponit speciem suam, non deponit. Secum denique tollit, cum tollitur ipsum. Porro decor qui cum veste induitur, et cum veste deponitur, vestis procul dubio est, non vestiti.

5. Tu ergo noli æmulari in malignantibus, et mendicantibus pulchritudinem alienam, ubi perdidit suam. Nativo quippe et interno se produnt decore nudas, quæ tanto studio et pretio de diversis et variis speciebus ejus quæ præterit figuræ mundi, foris sibi conficere satagunt, unde oculis insipientium apparent speciosæ. Indignum tibi judica, formam a pellibus murium, et operibus vermium mutuari, tua tibi sufficiat. Ille est verus propriusque cujusque rei decor, qui nulla interjacente materia per se inest. O quam decenti rubore genas suffundit virgineas ingeniti gemma pudoris! quæ in aures reginarum huic comparabuntur? Nec inferioris insigne decoris disciplina præfert. O quam compositum reddit omnem puellaris corporis statum, nedum [*al. nec non*] et mentis habitum, disciplina! Cervicem submitit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachianos cohibet, moderatur linguam, gula frenat, iram sedat, format incessum. Talibus decet pudicitia vestem distingui margaritis. Istiusmodi circumdata varietate virginitas, cui gloriæ merito non præfertur? Angelicæ? Angelus habet virginitatem, sed non carnem: sane felicior, quam fortior in hac parte. Optimus et optabilis valde ornatus iste, qui et angelis possit esse invidiosus.

6. Sed adverte et aliud de eodem. Profecto tanto tibi manet tutus, quanto et proprius. Vides nempe auro, argento, lapidibus pretiosis, et omni denique cultu regio non tam ornatas quam oneratas. Vides longas post se trahentes fimbrias, ipsasque pretiosissimas, et densas pulveris nubes excitantes in aera. Non te moveant hæc. Illæ illa vel in morte deponent: te tua sanctitas non relinquet. Non sunt sua quæ portant. Cum interierint, non sument omnia, neque descendet cum eis gloria hæc. Mundus, cujus sunt, nudis illis exeuntibus retinebit, eisdem vanis vanas similiter alias seducturus. At vero tuus ille ornatus non sic. Firmissime tibi, ut dixi, manet, propterea tutus, quia tuus. Nullius facile aut e dit injuriis, aut patet insidiis. Adversus hujusmodi nil furis calliditas, nil furentis credulitas potest. Nec a tineis roditur, nec vetustate corrumpitur, nec consumitur usu. In morte vivit. Nimirum animæ res est, non corporis: et ob hoc simul cum anima de corpore abit, non obit cum corpore. Porro animæ non habent quid faciant, etiam qui corpus occidunt.

123 EPISTOLA CXIV.

AD ALTERAM SANCTIMONIALEM.

Quæ sub habitu religioso animum gesserat mundo deditum, eam jam respicientem prædicat, et ne gratiam negligat, hortatur.

1. Magnum est mihi gaudium, quod te ad verum et perfectum gaudium velle tendere comperi, quod non est de terra, sed de cælo; id est, non de hac convalle plorationis, sed de illa quam fluminis impetus lætificat civitate Dei. Et revera illud verum et solum est gaudium, quod non de creatura, sed de Creatore concipitur; et quod cum possederis, nemo tollet a te: cui comparata omnis aliunde jucunditas, meror est; omnis suavitas dolor est; omne dulce, amarum; omne decorum, fædum; omne postremo quodcumque aliud delectare possit, molestum. Denique tu mihi testis es in hac re: te ipsam interroga, quia tu tibi familiaris credes. Nunquid non hoc ipsum clamat in corde tuo Spiritus sanctus? An non tibi jam ab ipso, priusquam a me, hujus rei veritas persuasa est? Quando enim tu femina et juvenula, formosa et ingenua, sic fragilem et sexum vinceres et ætatem; sic spectabilem et formam et generositatem contemneres, nisi cuncta quæ corporis sensi-

(314) Apte hoc loco liber primus de Imitatione Christi, cap. 25: « Religiosus negligens et tepidus habet tribulationem super tribulationem, et ex omni parte patitur angustiam; quia interiori consolatione caret, et exteriori quaerere prohibetur. » Lege sermones 3 et 5 in Ascensione.

(315) Vox ex regula S. Benedicti efficta, in qua juniores priores suos, *Nonnos*, appellare jubentur in capite 63.

(316) Ita omnes: quotquot vidi codices manuscriptos, nempe regie Bibliothecæ, Colbertinæ, Sorbonæ, Collegii regii Navarrae, S. Victoris Parisiensis, Compendiensis, aliique aliarum bibliothecarum, qui habent, *wimplate*; cum tamen omnes editiones præter duas (Parisiensem videlicet anni 1494, et

bus subjacent, in illorum jam tibi comparatione vilescent, quæ te interius et confortant ut vincas, et delectant ut præferas?

2. Nec immerito. Modica, transitoria, terrena sunt quæ despicias; maxima, æterna, cœlestia sunt quæ appetis. Plus dicam, et verum dicam: tenebras deseris, et lucem ingrederis. De profundo fluctuum emergis ad portum; de misera servitute in felicem libertatem respiras; de morte denique transis ad vitam: siquidem usquemodo tua non Dei voluntate, tua vivens non Dei lege, vivens mortua eras, vivens mundo, mortua Deo; sive, ut verius loquar, nec mundo vivens, nec Deo. Volens quippe sub habitu et nomine religionis instar unius de sæculo conversari, sola Deum a te voluntate repuleras: non autem valens quod stulte volebas, non tu quidem mundum, sed te mundus repulerat. Deum ergo repellens, et a sæculo repulsa, inter duas, ut dicitur, sellas corrueras (314). Nec Deo itaque vivebas, quia volebas; nec sæculo, quia non poteras: alteri quidem volens, alteri invita; sed tamen utrique mortua. Sic debet contingere his qui vovent, et non solvunt (*al.* et non reddunt); qui aliud foris ostentant, et intus aliud appetunt. At vero nunc per Dei misericordiam incipis reviviscere, non peccato, sed justitiæ; non sæculo, sed Christo: sciens quia et sæculo vivere, mors est; et in Christo etiam mori, vita. Beati nempe mortui, qui in Domino moriuntur.

3. Ex hoc jam nec votum tuum irritum, nec cassam professionem causabimur: ex hoc jam nec corporis integritas animi corruptione infirmabitur, nec morum pravitate virginitatis titulus obscurabitur: ex hoc jam nec falsum nomen, nec vacuum velamen portabis. Utquid enim hactenus nonna (315) et sanctimonialis vocitata es, quæ sub sanctitatis nomine, non tamen sancte conversata es? Cur velum in capite mentiebatur reverentiam, et sub velo petulans oculus exhibebat impudentiam? Caput siquidem gerebas velatum, sed elatum: sub signo verecundiæ sermo resonabat inverecundus. Risus immoderatio, incessus lascivior, vestitus ornatio, wimplatæ (316) magis quam velatæ congruerunt. Sed ecce jam vetera Christo auctore transierunt, et nova fieri incipiunt omnia, dum cultum exteriori interiore commutas, et magis vitam quam vestem appetis habere ornatam. Facis 124 quod debes,

Lugdunensem anni 1530), habeant *uni inflatæ*. Quid enim, inquiunt, *wimplate*? Certe vox efficta a *wimpla* seu *guimpla*, proclivi literæ *g* in *v* demutatione: gallice *guimpe*, vel *guimple*, muliebri capitis ornamentum, nobilibus feminis olim solemne (uti discimus ex antiquis nobilium matronarum simulacris) a simpliciorebus modestiæ causa rejectum. Unde illud poetæ Calli apud Borellum in Gallico Glossario:

*Moult fut humiliant et simple,
Elle eut un voile en lieu de guimple.*

Quod sic reddi potest:

*Velum pro wimpla simplex humilisque gerebat.
Nunc vero Guimp nomen extra monialium claustrum fere ignotum.*

imo quod jam olim fecisse debueras: nam olim jam voveras. Sed Spiritus, qui, sicut ubi vult, ita et quando vult, spirat, necdum spiraverat. Et ideo forsitan quod hucusque egisti, excusationem habet. Cæterum si flammantem spiritum, quo nunc recaluit sine dubio cor tuum intra te, et in meditationibus tuis exardescens ignem divinum jam exstingui permiseris, quid restat, nisi ut te illi servandam noveris igni qui non possit exstingui? Sed extinguat potius idem Spiritus in te concupiscentias carnales, ne forte ab his præfocato (quod absit!) nuper concepto sancto desiderio, in flammam contigat incidere gehennales.

EPISTOLA CXV.

AD ALIAM SANCTIMONIALEM DE MONASTERIO SANCTÆ MARIE TRECENTIS (317).

Dissuadet ei eremum, quam temere et imprudenter appetebat.

1. Relatum est mihi te, quasi asperioris vitæ desiderio, tuum monasterium velle deserere. Quam rem dissuadentibus tibi atque omnimodis prohibentibus spirituali matri tuæ, sive sororibus, cum acquiescere nolles, placuisse tandem nostrum super hoc consilium eligere: tu quidquid ego laudaverim, id tibi credas expedire. Debueras quidem doctiorem ad hoc consilium eligere: quia tamen sic tibi visum est, quod hinc mihi rectius videtur, non celo. Hoc itaque tuum desiderium ex quo cognitum habui, cogitans atque recogitans quo quidem spiritu conceperis, facile judicare non audeo. Potes namque in hac re zelum Dei habere, ut excusabilis sit tua intentio; sed quomodo secundum scientiam tua talis voluntas impleatur, omnino non video. Cur, inquis? non est sapere, ut opulentiam, ut urbis frequentiam, ut pingua fugiam et delicias? annon mea mihi pudicitia tutior erit in eremo, ubi in pace cum paucis, aut sola conversans, soli placeam cui me probavi? Nequaquam. Nam volenti perperam agere, et desertum abundantiam habet, et nemus umbram, et silentium solitudo. Malum quippe quod nemo videt, nemo arguit. Ubi autem non timetur reprehensor, securius accedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In conventu vero bona si qua facis, nemo prohibet: malum autem facere si vis, non licet. Mox etenim a

(317) Hactenus superstat apud Trecentis istud monasterium sub Regula S. Benedicti: ubi religio tuum innovata erat, teste Bernardo.

(318) Vulgo, *le bon ordre*; id est, accuratam vitæ monasticæ disciplinam.

(319) Fuit hæc Alani comitis conjux in Claræ-Vallenses maxime benefica, quibus monasterium juxta urbem Nannetum construxit, teste Ernaldo in libro 2 de Vita sancti Bernardi, n. 34; et quidem anno 1135, ex Chronologia nostra. Monasterio vocabulum et Buzeium, cui modo præest illustrissimus abbas Caumartinus, a quo primarias conditi cœnobii litteras accepimus. His in litteris testatur dux Conanus, Alani ex Ermengarde filius, se una cum matre sua abbatiam Buzeium ædificare statuisse, sed quorundam sinistro deceptos consilio ab incepto destitisse dum veniens in illas partes Ber-

pluribus comperitur, arguitur, emendatur; sicut e contrario bonum cum vident, omnes mirantur, venerantur, imitantur. Vides ergo, filia, quod et tua merita immanior in conventu gloria sequitur, et citior culparum correctio: quando ibi sunt, et quibus de bonis exemplum præbeas, et quas de malis offendas.

2. Denique ut ex illa evangelica partitione omnem tibi auferam tui excusationem erroris, aut de fatuis virginibus una es (ei tamen virgo es), aut de prudentibus (*Matth.* xxv, 1-12). Si de fatuis, congregatio tibi necessaria est: si de prudentibus, tu congregationi. Nam si sapiens et probata es, religio certe quæ illo in loco noviter innovata nunc ubique laudatur, multum tua discessione infamabitur et infirmabitur, ut timemus. Dicitur quippe quod, bona cum sis, bonum ordinem (318) nequaquam desereres. Quod si fatua cognita es, et recedis, dicemus quod, quia cum bonis male vivere non licet, bonas mala non ferens, quaeris ubi vivere liceat ut libet. Et merito. Nam ante Ordinis emendationem nunquam, ut aiunt, inde locuta es; at ubi religio crevit, sancior subito facta, fervore repentino cogitare cepisti de eremo, Agnosco, filia, agnosco, utinam et tu mecum agnosceas, serpentinum virus, fraudulentum dolum, versipellis astutiam. In nemore lupus habitat. 125 Si sola ovicula umbras nemoris penetras, præda vis esse lupo. Sed audi me, filia, fidele audi consilium. Sive peccatrix, sive sancta sis, noli te separare a grege; nequando rapiat, et non sit qui eripiat, Sancta es? stude tuo exemplo tuæ socias acquirere sanctitatis. Peccatrix es? noli addere peccata peccatis, sed age penitentiam ubi es: ne discedens cum tui quidem periculo, ut ostensum est, et sororibus scandalum relinquant, et multorum in te proveces detrahentium linguas.

EPISTOLA CXVI.

AD ERMENGARDEM QUONDAM COMITISSAM BRITANNIÆ (319).

Affectum sui cordis, et vim religiosæ dilectionis suaviter et familiariter insinuat.

Dilectæ in Christo filiæ suæ ERMENGARDI, quondam eximie comitissæ, nunc humiliter Christi ancillæ, BERNARDUS abbas Claræ-Vallis, pium sanctæ dilectionis affectum.

nardus abbas Claræ-Vallis, ad cujus abbatiam Buzense cœnobium spectabat, et locum pene desolatam videns, vehementer doluit: « et me, » inquit Conanus, « quasi perfidum ac mendacem austerissimis increpationibus redarguens, abbatem ac fratribus, qui ibidem morabantur, ut locum relinquerent, et ad Claram-Vallem redirent, imperavit. » Intercessit Conanus, et restituit quas abstulerat monasterii rebus, ædificia perfici curavit. Litteris subscribunt episcopi Rotaudus Venetensis, Alanus Rhodonensis, Joannes Macloviensis, et Ilerius Nannetensis, et cum eis Petrus abbas ejusdem cœnobii, atque Andreas monachus. Ad Ermengardem ut revertamur, Goffridus abbas Vindocinensis in libri 5 epist. 23 eam hortatur ad resumendum vitæ religiosæ propositum, a quo deflexisse visa erat. Idem Goffridus eam in pistola sequente regiam prolem appellat.

Utinam sicut chartam nunc præsentem, ita et meam tibi mentem expandere possem! O si legere posses in corde meo, quod ibi de amore tuo, suo digito Deus scribere dignatus est! certe agnosceres quam nulla lingua vel penna sufficiat exprimere quod in intimis mihi medullis Dei spiritus imprimere potuit. Et nunc quidem præsens sum spiritu, licet corpore absens; sed nec mihi, nec tibi, est unde appaream. Est tamen penes te unde possis de me utcumque conicere, etsi nondum cognoscere, quod dico. Intra ergo cor tuum, et inspice meum; et vel tantum mihi tribue amoris erga te, quantum tibi erga me inesse sentis: ne, si nos quidem minus, te vero amplius amare præsumperis, eo te nobis præferre puteris, quo et vincere nos charitate putaveris. Cæterum tuæ modestiæ est id potius sentire de nobis, ut qui te affecit ita me diligere et eligere ad consilium tuæ salutis, æque affecerit et me in obsequium tuæ dilectionis: Tu ergo videris quomodo me tecum retinueris: ego ut verum fatear, nusquam abs te absque te recedo. Hæc tibi interim de via breviter in transitu scribere volui; sperans me majori otio majora missurum, si Deus annuerit.

EPISTOLA CXVII.

AD EAMDEN.

Laudat ejus in divino servitio alacritatem, suumque illius videndæ desiderium indicat.

Recepi [al. accepi] delicias cordis mei, pacem tui. Lætas sum, quia tu læta nuntiaris; meque admodum animo reddid incolmum tua innotescens alacritas. Hæc nimirum lætitia nil habet de carne et sanguine, cum humilis ex sublimi, ex ingenua ignobilis, pauper ex divite vivas: fratris, filii, patriæque destituta solatio. Sine dubio ergo quod in te alacritatis natum est, de Spiritu sancto est. Quippe jamdudum a timore Dei concipiens, parturisti tandem spiritum salutis, foras utique mittente charitate timorem. O quam libentius ista præsens colloquerer, quam scribo absens! Crede mihi, irascor occupationibus, quibus frequenter impederer videor ne te videam: et delector occasionibus, quibus vel interdum expediri videor, ut te videam. Rara quidem datur hujusmodi opportunitas: sed chara, fateor, est mihi vel ipsa raritas. Est enim sane melius videre te vel nonnuncquam, quam nunquam omnino. **126** Spero me in proximo venturum ad te, jam nunc prælibans gaudium proxime pleneque futurum.

EPISTOLA CXVIII.

AD BEATRICEM NOBILEM ET RELIGIOSAM MATRONAM.
Officiosam ejus charitatem et sollicitudinem commendat.

Miror tuæ devotionis studium, tuæ erga nos dilectionis affectum. O bona domina, quid tibi et

(320) Simoni videlicet et Adelaidi, non Gertrudi, ut plerique scribunt. De hujus ducissæ conversione per Bernardum facta, lege librum primum Vitæ, cap. 14. Quippe sanctimonialis velum in parthenone Tartensi, qui Divioni olim proximus erat, suscepit, ut patet ex autographis litteris Matthæi ducis ejus filii, qui matrem suam Atheleidem vocat. Has litte-

nobis? unde tanta tibi sollicitudo de nobis? Si filii, si nepotes, si vel aliqua extrema propinquitatis linea tibi juncti essemus, tua crebra beneficia, frequentes salutationes, innumera denique tui amoris insignia, quæ quotidie experimur, non tam nobis miranda viderentur, quam ex debito suscipienda. Nunc autem cum genere tantum dominam, non matrem te cognoscamus, non mirum si miramur, sed mirum si satis mirari possumus. Quis enim notorum vel cognatorum nostrorum curam habet de nobis? quis unquam de nostra salute interrogat? quis, inquam, non dico sollicitus, sed vel memor nostri est in sæculo? Amicis, propinquis, vicinis nostris facti sumus tanquam vas perditum: sola nos oblivisci non potes. Inquiris de esse et statu sanitatis nostræ, de via quam nuper egimus, de monachis, quos ad alium locum transtulimus. De quibus breviter respondeo quod de terra deserta et de loco horrois et vastæ solitudinis introducti sunt in abundantiam rerum, fidium et amicorum; in terram denique fertilem, et locum amœnæ habitationis. Lætos itaque et in pace reliquimus, læti nos et in pace reversi sumus: præter quod ego paucis diebus, sed non parum, febre redeunte, ita ut mori timerem, aggravatus fui. Sed rursus, Deo miserante, cito convalui, ita ut nunc fortiorem sanioeremque me sentiam post viam peractam, quam ante inchoatam.

EPISTOLA CXIX.

AD DUCEM ET DUCISSAM LOTHARINGIÆ (320).

Gratias agit pro condonatis hactenus vectigalibus, sed caveri cupit, ne gratia principum opera ministrorum intervertatur.

DUCEI ET DUCISSÆ Lotharingiæ, BERNARDUS abbas de Clara-Valle, sic suis ad invicem charis et castis delectari amplexibus, ut solus amor Christi superet in ambobus.

Ex quo cœpimus mittere pro nostra necessitate in terram vestram, multam semper invenimus in oculis vestræ dignitatis familiaritatem et gratiam. Benedictionem largitatis vestræ nostris hominibus, cum necesse fuit, liberaliter exhibuistis. Passagium (321) transeuntibus, et si quod est aliud juris vestri debitum, mercantibus libenter dimisistis. De quibus omnibus sine dubio merces vestra multa est in cœlis, si tamen verum esse credimus quod Dominus in

Evangelio promittit: *Quandiu fecistis uni ex minimis meis, hoc mihi fecistis* (Matth. xxv, 40). Sed quid est quod ministros vestros, quæ vos donastis, exigere rursus permittitis? dignum est vobis et honorificum, ut quod vobis pro salute animarum vestrarum placuit donare, nemo vestrorum repetere audeat. Si ergo vos (quod absit!) beneficiorum vestrorum non pœnitet, donumque quod in beneplacito vestro a

ras refert Petrus Franciscus Chiffletius post Opuscula quatuor Parisiis edita anno 1679. Facessant igitur Gertrudis ad Bernardum, et Bernardi ad Gertrudem epistolæ, a Bernardo Britone ex gallico idiomate in lusitanum, ac deinde in latinum versæ.

(321) Census a transeuntibus persolvi solitus; vulgo, *droi t de passage*.

vobis sæpe recepimus, æque adhuc ut habeamus, utrique vestrum complacet; jubete ita firmiter et inconcusse teneri, quatenus ultra fratres nostri a nullo **127** ministrorum vestrorum timeant propter hoc disturbari. Alioquin non renuimus Domini nostri sequi exemplum, qui pro se non dedignatus est solvere censum (Matth., xvii, 26), parati et nos libenter quæ sunt Cæsaris Cæsari reddere, et vectigal cui vectigal, et tributum cui tributum (Rom. xiii, 7): præsertim quia juxta Apostolum non tam debemus requirere data nostra, quam vestrum lucrum (Philipp. iv, 17).

EPISTOLA CXX.

AD DUCISSAM LOTHARINGIÆ.

Pro beneficiis oblati gratias agit, et ab iniquo bello eam deterret.

Gratias agimus Deo pro tam devota voluntate, quam erga ipsum et servos ejus vos habere cognovimus. Quoties enim in corde carnali, terrenis dignitatibus alto, ulla vel minima scintillula celestis amoris accensa videtur, divinum sine dubio est munus, non hominis virtus. Et nos quidem largitatis vestræ vestris in litteris nobis oblata beneficia gratanter amplectimur; sed cognita illa subita et grandi satis occupatione, qua vos nunc detineri necesse est, conveniens ducimus vestram, quantum vobis placuerit, expectare opportunitatem. Nemini etenim, quantum in nobis est, vellemus esse oneri, præsertim in iis quæ ad Deum pertinent, ubi non dati lucrum, sed dantis fructum magis requirere debemus. Diem itaque nobis, si placet, atque locum rescribendo per hunc nuntium nominate: quo, juvante Deo, præsentem expedita instantia, nostris partibus appropinquare debeatis, et, fratre Widone (322) vobis obviam facto, si quid in terra vestra inveniret quod aptum sit Ordini nostro, promissa vestra expeditus atque alacrius compleatis. Hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7). Aut si forte non placet vobis dilatio, et hoc notificare; quia parati sumus in hac re, quantum ratio patitur, vestræ obtemperare voluntati. Ore vestro Ducem salutamus: et tam ipsum quam vos admonemus ut, si castrum, pro quo guerram facturi estis, vestri juris non esse noveritis, pro Dei amore relinquatis. Scriptum

(322) Existimamus hunc esse Widonem Triumfontium abbatem, qui in Lotharingiam profectus non semel, de quo ad epistolam 63, 69.

(323) Mathildem, Hugonis I Burgundiæ ducis uxorem, iras coquentem in Hugonem de Besua, qui locus situs est quatuor leucis a Divione, monasterio Besuensi Ordinis S. Benedicti insignis. De Hugone isto vide Perardum, pagg. 221, 222.

(324) Legalitati, id est bonæ fidei, quæ consistit in exsequendis promissis.

(325) Scripta circa annum 1130. In scriptis non paucis hæc epistola cum sequenti rescripto refertur post epistolam 127, in quibusdam vero post epistolam 252. Hildebertus, hujus epistolæ auctor, Cenomannensem Ecclesiam rexit ab anno 1098 ad annum 1125, quo in metropolim Turonensem mortuo Gisleberto successit. Id constat tum ex Orderico Vitali in libro x, ad annum 1098; tum ex Actis episcoporum Cenomannensium, in tomo III Analectorum editis, ubi Guido, ejus in sede Cenomannica succes-

PATROL. CLXXXII.

quippe est: *Quid prodest homini si mundum universum lucretur, se autem perdat, et detrimentum sui faciat?* (Matth. xvi, 26.)

EPISTOLA CXX.

AD DUCISSAM BURGUNDIÆ (323).

Offensum Hugoni placare nititur, et assensum in conjugium quoddam ab ea exposcit.

Vestræ dignationis specialis familiaritas, quam erga nos pauperes homines habere videmini [al. dignamini] eo usque progressa est, ut quisquis Dignitatem vestram se habere sentit infensam, per nullum facilius quam per nos confidat redire in gratiam. Hinc est quod dudum, Divione cum essem, Hugo de Besua multis me precibus ad placandam sibi vestram, quam meruerat, indignationem applicavit; et ut conjugio de filio suo, quod, vobis quidem non placitum, sed sibi, ut putat, commodum irtractabiliter facere statuerat, amore Dei et nostro assensum præberetis: cujus rei causa ecce **128** nunc rursus tam suis quam suorum precibus aures nostras pulsare curavit. Et nos quidem utilitate illius terrenas non valde curamus; verumtamen quia res, ut ipse dicit, ita in arcto posita esse videtur, quatenus nisi cum ipsius perjurio nequaquam possit obviari conjugio, hoc vobis intimare conveniens duximus, quia grandis debet esse utilitas, quam Christiani et vestri hominis legalitati (324) præponere debeat. Neque enim et perjurus esse et legalis simul manere poterit. Quanquam etiam vobis non solum nullum lucrum, sed et multum videamus ingruere periculum, si quos fortassis Deus conjungere disposuit, per vos disturbari contigerit. Suam gratiam adjiciat Dominus super vos et super filios vestros, nobilissima, mihi que in Christo dilectissima domina. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: erogate vestrum frumentum pauperibus Christi, ut in æternum cum usura recipiatis.

EPISTOLA CXXII.

HILDEBERTI TURONENSIS ARCHIEPISCOPI AD BERNARDUM ABBATEM (325).

Bernardi fama nominis et sanctitatis permotus, familiaritatem ejus expetit.

1. Balsamum ex odore suo, et arborem ex fructu sor, post longas altercationes, anno 1126 consecratus memoratur. Turones rexit annos tantum sex cum totidem mensibus. Sic enim habent Acta prædicta, quibus apographum Chesnianum consentit, atque Joannes Maanus in Metropoli Turonensi, imo etiam Ordericus ad annum 1125, pag. 882, ubi Hildeberto fere septem annos archiepiscopatus tribuit. Non ergo pervenit Hildebertus ad annum 1136, ut in Gallia Christiana legitur; sed mortuus est anno 1132, quo anno utique Joannes Maanus ejus obitum repunit. Horstius in notis ad hanc epistolam retulit aliam Hildeberti, ordine vigesimam quartam, quam Bernardo itidem scriptam existimavit. At epistola hæc, quæ in editis sine nomine ejus ad quem directa est, reperitur, in duobus manuscriptis inscripta est *H. abbati Cluniacensi*, cui eam restitimus; qua ex epistola intelligimus, Hildeberto consilium fuisse secedendi Cluniacum, si per summum pontificem ei licuisset. Petrus Blesensis ejus epistolam laudat in epistola 101.